

smeŗtis – su brus. *смерць* (turi būti sen. brus. *смерть*) ir pan.

Šioje recenzijoje pareikštos pastabos daugiausia liečia „Pavardžių žodyno“ asmenvardžių, tam tikrų jų sluoksnių kilmės aiškinimą, istorinį vardų traktavimą, pasitaikančius neadekvačius, dviprasmiškus formulavimus ir pan. Už tų pastabų negalima nematyti autorių atliko didžiulio darbo. Mūsų (ir kitų kraštų) onomastikos tyrinėtojams padaryti prieinami turtingi lietuvių antroponimikos (pavardžių) aruodai. Tai – tikras lobis. Autentiškas, lingvistiškai apdorotas medžiagos paskelbimas, be jokio abejojimo, labai praturtins lietuvių antroponimikos mokslą, teigiamai veiks tolesnę baltistikos, taip pat slavistikos ir apskritai indoeuropeistikos pažangą. Šiaip ar taip, recenzuojamas veikalas – tai svarbus įvykis lietuvių kalbotyroje.

Z. Zinkevičius

Valodas aktualitātes – 1985. Rīga: „Zinātne“, 1986, – 198 p.

Šiame Latvijos TSR Mokslų Akademijos Andrejaus Upyčio Kalbos ir literatūros instituto leidinyje skelbiama tradicinės konferencijos, skirtos Janio Endzelyno atminimui (ši kartą 112-osioms gimimo metinėms), ir VIII Kalbos praktikos dienos medžiaga. Redakcinė kolegija: A. Blinkena (ats. redaktorė), B. Laumanė, V. Skujinia.

Leidinyje esama nemaža vertingų straipsnių, kurie vienaip ar kitaip gali būti įdomūs ne tik latvių, bet ir lietuvių filologams.

A. Blinkena straipsnyje „Latviešu literārās valodas sākotnes problēma“ (p. 6–16) kelia mintį, jog tarybiniai latvių kalbininkai ligi šiol nepakankamai įvertinę senųjų latvių raštų vaidmenį latvių literatūrinės kalbos formavimuisi. Turbūt negalima autorei neprištarti. Nors šių raštų kalba tikrai dažnai buvo labai prasta, tačiau sunku būtų įsivaizduoti, kad latvių literatūrinė kalba susiformavo vien tautosakos, pirmiausia liaudies dainų, kalbos pagrindu.

M. Rudzytės straipsnis „1586. gada katehisms kā latviešu valodas vēstures avots“ (p. 17–23) parodo, kokios įdomesnės medžiagos ši seniausia žinoma latviška, be kita ko, Vilniuje išleista, knyga teikia latvių kalbos istorijos tyrinėtojams. Iš tikrųjų, kaip rodo kruopšti autorės analizė, šioje knygoje esama nemaža gramatikos, leksikos archaizmų.

Panašią problemą kaip anksčiau minėtame A. Blinkenos straipsnyje nagrinėja ir M. Baltinia savo straipsnyje „17. gs. teksti kā latviešu literārās valodas avoti“ (p. 24–37). Ji latvių literatūrinės kalbos formavimosi procesą stengiasi parodyti bendrame baltų kalbų raidos fone, pasiremdama ir lietuvių kalbininkų, daugiausia J. Palionio, tyrinėjimais. Autorė ypač teigiamai vertina Georgo Mancelio ir Ernesto Gliuko raštus, parodo, kad šie autoriai savo darbą stengėsi atlikti tikrai rūpestingai.

Įdomių faktų tiek latvių, tiek kitų baltų tautų kultūros istorijai randame K. Karulio straipsnyje „1585. gada katehisms un tā tapšanas gaita“ (p. 38–46). Štai, pavyzdžiui, keliama mintis, kad 1583 m. Tartu jėzuitų organizuoto vertėjų seminaro (seminarium interpretum) vedėjas Feliksas Lydikis (Lüdigg) galėjęs būti prūsų kilmės. 1585 m. sudarytame šio seminaro „Catalogus interpretum“ labai giriamas aštuoniolikametis jaunuolis Jekabas Kaulenelis (Jacob Caulenel), kuris mokėjęs lotynų, vokiečių, estų, latvių, lietuvių ir lenkų kalbas. K. Karulis mano, kad J. Kaulenelis kartais galėjęs būti vienas iš 1585 m. katekizmo vertėjų.

B. Laumanė straipsnyje „Lejaskurzemes izlokšņu īpatnības J. Langija vārdnīcā (1685)“ (p. 47–71) nagrinėja šio latvių leksikografijos paminklo fonetikos, morfologijos, leksikos ypatybes. Nepaisant to, kad J. Langijo žodynas yra gana daug tyrinėtas, autorė pateikia nemaža naujų įdomių faktų, kurie gali sudominti ne tik latvių, bet ir lietuvių kalbos istorikus.

R. Veidemanės straipsnis „Juris Neikens un 1872. gada latviešu – vācu vārdnīca“ (p. 72–79) skiriamas įdomiai latvių leksikogra-

fijas istorijas problemai. Įvairiuose šaltiniuose šio žodyno autorius, kaip žinoma, nurodomas Karlis Ulmanis. Jo pavardė įrašyta ir žodyno tituliniam lape: Lettisches Wörterbuch. Erster Theil. Lettisch-deutsches Wörterbuch von Bischof Dr. Carl Christian Ulmann. Šį žodyną buvo pradėjęs rengti latvių rašytojas ir pastorius Juris Neikenas. Po jo mirties 1868 m. šį darbą apsiėmė baigti vokiečių K. Ulmanis. Pastaruoju metu pasigirdo balsų, jog ir bibliografinėse nuorodose reikėtų žymėti šio žodyno autorių ne K. Ulmanį, bet J. Neikeną. Kiti ieško kompromiso: siūlo vadinti J. Neikeno- K. Ulmanio žodynu. Straipsnio autorė nuo kategoriškesnės išvados kol kas susilaiko. Jos nuomone, šis klausimas dar nėra išspręstas, nes bendraamžių liudijimai ir įvairūs kiti faktai teikia pirmenybę tai J. Neikenui, tai K. Ulmaniui. Bibliografinėse nuorodose šiuo metu keisti autorių turbūt nebūtų tikslinga, tačiau įvairiuose aprašuose derėtų nurodyti ir J. Neikeno pavardę.

A. Stafecka straipsnyje „Ieskats pirmajās augšzemnieku dialektā iespiestajās grāma-

tās“ (p. 80–90) apžvelgia 1730–1805 m. išleistas svarbesnis augšzemniekų tarme parašytas knygas, jų rašybą, kalbines ypatybes.

M. Poišos straipsnyje „Patskaņu savienojumu ar *j* un *v* pārveidojumi 17. gadsimta rakstu pieminekļos un mūsdienu Vidzemes sēliskajās izloksnēs“ (p. 91–95) nurodoma, kad šiose tarmēs dar ir šandien pasitaiko priebalsių junginių su *j* ir *v* pakeitimū, kurie būdingi kai kuriems XVII a. latvių kalbos paminklams. Vadinasi, jie nėra kokie nors rašybos daļykai, bet realūs kalbos faktai.

A. Vulcanē straipsnyje „Dažas adjektīva vārdkopu veidošanas īpatnības augšzemnieku dialektā“ (p. 96–109) nagrinēja šiai tarmei būdingesnius būdvardinių junginių modeļus.

Rinkinyje skelbiami taip pat įdomūs V. Skujinios, I. Lazovskio, R. Lacēs, M. Vilemsuonēs, A. Upmalēs, I. Druvietēs, P. Vanago, V. Kalmēs, V. Šulcos, S. Lagzdinios straipsniai, skirti latvių kalbos kultūros problemoms.

A. Sabaliauskas